

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 21 grudnia 2015 roku w sprawie z powództwa P. G. przeciwko M. O. o zapłatę sumy 50.087,67 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 15 października 2015 roku, Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 50.087,67 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 15 października 2015 roku do dnia zapłaty należności oraz sumę (...) z tytułu kosztów procesu.

Sąd Rejonowy ustalił, że M. O. prowadzi pod firmą (...) działalność gospodarczą polegającą na organizowaniu wyjazdów motywacyjnych dla pracowników przedsiębiorstw. Od stycznia 2014 roku pozwany prowadził z powodem rozmowy dotyczące tego, że powód miałby stać się współnikiem spółki komandytowej założonej przez pozwanego, jak również doprowadzić do tego, że do spółki założonej przez pozwanego miałyby zostać wniesione udziały innej spółki. Ponadto, strony w okresie od sierpnia 2014 roku do kwietnia 2015 roku łączyła umowa o pracę, na podstawie której pozwany zatrudniał powoda. Na początku 2015 roku pozwany podjął decyzję o tym, że powód nie stanie się jego współnikiem w ramach spółki komandytowej. Strony podjęły decyzję o zakończeniu dalszej współpracy. W rozmowie z powodem pozwany zobowiązał się do zapłaty na jego rzecz sumy 100.000 zł z tytułu rozliczenia się z dotychczas prowadzonej współpracy i pozwany przekazał powodowi sumę 50.000 zł. A w dniu 20 marca 2015 roku M. O. podpisał i przekazał P. G. dokument, w którym oświadczył, że potwierdza zobowiązanie w wysokości 50.000 zł wobec powoda. W momencie podpisywania dokumentu pozwany był przekonany o tym, że jest zobowiązany do zapłaty na rzecz powoda sumy 50.000 zł. Pozwany nie łączył podpisania wyżej przywołanego dokumentu z łączącą strony umową o pracę.

Dokonując oceny dowodów Sąd uznał za bardziej wiarygodną wersję zdarzeń podaną przez powoda. Wersja ta jest wewnętrznie spójna, a ponadto poparta niekwestionowanym przez pozwanego dokumentem w postaci pisemnego oświadczenia pozwanego o uznaniu przez niego zobowiązania do zapłaty na rzecz powoda sumy 50.000 zł. Z kolei wersja zdarzeń podana przez pozwanego jest niewiarygodna dlatego, że pozwany nie wyjaśnił w jakikolwiek racjonalnie zrozumiały sposób, dlaczego podpisał wyżej przywołany dokument.

W oparciu o wyżej ustalony stan faktyczny Sąd I instancji przyjął, że w pierwszym kwartale 2015 roku powód i pozwany zawarli w formie ustnych oświadczeń woli umowę, w której uzgodnili, że ich dotychczasowa współpraca w ramach prowadzonej przez pozwanego działalności gospodarczej podlega zakończeniu, powód nie otrzyma udziałów w spółce komandytowej założonej uprzednio przez pozwanego, natomiast z uwagi na nieotrzymanie tychże udziałów oraz w zamian za usługi świadczone na rzecz pozwanego w ramach dotychczas prowadzonej współpracy pozwany zobowiązuje się zapłacić na rzecz powoda sumę 100.000 zł, z czego następnie zapłacił powodowi sumę 50.000 zł. Zobowiązanie do zapłaty dalszej kwoty 50.000 zł pozwany potwierdził pisemnym uznaniem długu z dnia 20 marca 2015 roku. Tym samym strony zawarły umowę o charakterze obligacyjnym, której treść nie narusza żadnej z przesłanek wymienionych w treści art. 353¹ k.c. W szczególności, wbrew twierdzeniom strony pozwanej, brak jest podstaw do przyjęcia, że tego rodzaju umowa narusza jakąkolwiek zasadę współzycia społecznego. Brak jest także podstaw do tego, aby podzielić pogląd pozwanego, jakoby tak sformułowana umowa była pozbawiona tzw. kauzy (podstawy prawnej przysporzenia), co skutkowało by miało nieważnością umowy.

Dodatkowo uznanie długu przez pozwanego skutkowało przerzuceniem na niego ciężaru udowodnienia ewentualnych okoliczności, w oparciu o które należałoby przyjąć, że dług ten mimo dokonanego uznania nie istnieje. Żadnych okoliczności tego rodzaju pozwany w niniejszym postępowaniu nie udowodnił. Za niezasadny musi zostać uznany podniesiony przez pozwanego zarzut potrącenia, gdyż pozwany nie udowodnił tego, że przysługuje mu w stosunku do powoda roszczenie o zapłatę sumy 50.000 zł z tytułu nienależytego wykonania zobowiązania. Pozwany nie udowodnił tego, aby powód jakiegokolwiek zobowiązanie wobec niego wykonał w sposób nienależyty, nie wykazał także, aby w wyniku takiego nienależytego wykonania zobowiązania poniósł jakąkolwiek szkodę majątkową.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1. obrazę prawa materialnego, tj. art. 353¹ w zw. z art. 58 § 2 k.c. poprzez jego niezastosowanie i w konsekwencji przyjęcie, że czynność prawna polegająca na zobowiązaniu się pozwanego do zapłaty kwoty 50.000,- zł (potwierdzona oświadczeniem z dnia 20 marca 2015 roku) jest ważna, mimo, iż nie określa podstawy tego przysporzenia a abstrakcyjny charakter zobowiązania nie był objęty wolą stron i nie wynikał z treści zobowiązania a w konsekwencji jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego oraz – z uwagi na brak ekwiwalentności świadczeń – także z właściwością (naturą) stosunku zobowiązaniowego – umowy wzajemnej;

2. obrazę przepisów postępowania, tj:

a) art. 233 § 1 kpc w zw. z art. 232 kpc poprzez:

- dowolne przyjęcie, iż strony łączyła umowa współpracy w ramach której powód miał otrzymać część udziałów w spółce pozwanego pomimo, iż z zeznań stron i poczynionych tym zakresie ustaleń faktycznych Sądu wynika, iż strony od początku 2014 roku prowadziły jedynie rozmowy dotyczące podjęcia współpracy, zaś warunkiem jej podjęcia było spełnienie przez powoda określonych warunków (wniesienie do spółki pozwanego udziałów innego podmiotu oraz zakończenie postępowania sądowego z firmą (...)), które to warunki się nie ziściły;

- bezpodstawne przyjęcie, iż treścią umowy zawartej w pierwszym kwartale 2015 roku było uzgodnienie, iż „dotychczasowa współpraca w ramach prowadzonej przez pozwanego działalności gospodarczej podlega zakończeniu (...) a w zamian za usługi świadczone na rzecz pozwanego w ramach dotychczas prowadzonej współpracy pozwany zobowiązuje się zapłacić na rzecz powoda sumę 100.000,- zł (...)”, w sytuacji gdy pozwany zaprzeczył tym okolicznością, a powód nie przeprowadził żadnych dowodów tę okoliczność potwierdzających;

b) art. 232 kpc poprzez nieuprawnione przerzucenie ciężaru dowodu w zakresie nieistnienia długu objętego oświadczeniem z dnia 20 marca 2015 roku na stronę pozwaną, w sytuacji gdy to na stronie powodowej spoczywał obowiązek wykazania jaka była podstawa przysporzenia w ramach czynności prawnej, z której wywodzi swoje roszczenie (uznanie długu nie kreuje zobowiązania), zwłaszcza wobec zaprzeczenia przez pozwanego okoliczności istnienia umowy o współpracę poza łączącym strony stosunkiem pracy a także wobec niemożności zgłaszania dowodów na okoliczności negatywne;

c) art. 233 § 1 kpc poprzez:

- bezpodstawne uchylenie się przez Sąd od rozważenia okoliczności, iż strony łączyła umowa o pracę w kontekście wynikających z niej obowiązków pracownika i podawanego przez powoda zakresu zadań w ramach współpracy poza umową pracę, w sytuacji, gdy takowa analiza pozwala stwierdzić tożsamość tych zadań, co czyni niezgodną z doświadczeniem życiowym i zasadami logiki konstatację Sądu, iż strony łączyła umowa współpracy w ramach której powodowi należałoby się dodatkowe wynagrodzenie;

- dowolne nierozważenie zeznań pozwanego, w zakresie w jakim stwierdził, iż powód nie pozyskał dla jego firmy żadnego nowego klienta, co wskazuje na brak przyczyny prawnej podpisania przez pozwanego oświadczenia o uznaniu długu z dnia 20 marca 2015 roku a w konsekwencji zobowiązania do zapłaty;

d) art. 193 § 2¹ i § 3 kpc w zw. z art. 321 kpc poprzez uwzględnienie powództwa (i w tym zakresie orzekanie ponad żądanie), pomimo, iż zmiana powództwa w zakresie podstawy faktycznej żądania nie została dokonana przez powoda w piśmie procesowym.

W oparciu o wskazane zarzuty pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego orzeczenia poprzez oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego według norm przepisanych bądź o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania za obie instancje.

W odpowiedzi na apelację powód wniósł o jej oddalenie w całości oraz zasądzenie na rzecz powoda od pozwanego zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie apelacyjne według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy w Łodzi zważył, co następuje.

Apelacja okazała się uzasadniona.

Rozważając zarzuty apelacji konieczne było w pierwszej kolejności odniesienie się do przywołanego przez skarżącego zarzutu naruszenia prawa procesowego tj. przepisu art. 193 § 21 i § 3 kpc w zw. z art. 321 kpc poprzez uwzględnienie powództwa i orzekanie ponad żądanie pomimo, iż zmiana powództwa w zakresie podstawy faktycznej żądania nie została dokonana przez powoda w piśmie procesowym, gdyż jego uwzględnienie skutkowałoby oceną, że Sąd I instancji nie odniósł się do roszczenia będącego przedmiotem sporu

Powództwo identyfikowane jest przez żądanie i jego podstawę faktyczną. Przedmiotowa zmiana powództwa może polegać na przekształceniu obu tych elementów składowych, bądź jednego z nich. Może zatem wyrażać się w zmianie ilościowej, polegającej na rozszerzeniu albo ograniczeniu pierwotnego żądania, bądź jakościowej prowadzącej do zmiany żądania - jego przedmiotu albo rodzaju żądanej ochrony prawnej - lub polegać na przekształceniu podstawy faktycznej powództwa (vide wyrok SN z dnia 2 grudnia 2004 r. w sprawie II CK 144/04, podobnie w wyroku z dnia 20 października 2005 r. w sprawie IV CK 298/05). Jest oczywiste, że w toku postępowania powód może dokonać zmiany powództwa pod względem przedmiotowym. Zmiana ta może polegać na wystąpieniu przez powoda z nowym roszczeniem zamiast roszczenia pierwotnego lub obok niego. Zmiana powództwa może dotyczyć podstawy faktycznej żądania. Zmiana nie musi obejmować ani całości powództwa, ani wszystkich wskazanych elementów i może ograniczać się do części sformułowanego żądania, jednego lub kilku innych elementów powództwa (wyr. SN z 20.10.2005 r., IV CK 298/05, L.).

Zmiana podstawy faktycznej żądania polega na uzasadnieniu tego samego żądania innymi okolicznościami faktycznymi. O zastąpieniu podanej pierwotnie podstawy faktycznej, nową podstawą w sprawie o świadczenie można mówić wtedy, gdy zmiana okoliczności faktycznych powoduje, że żądanie (choć tak samo sformułowane, np. dotyczące zapłaty takiej samej sumy pieniężnej) nie jest już tym samym, gdyż inne jest materialnoprawne źródło obowiązku, którego realizacji powód dochodzi (post. SN z 9.11.2004 r., V CK 246/04, L.; wyr. SN z 19.11.1998 r., III CKN 32/98, OSNC 1999, Nr 5, poz. 96.).

Zmianą powództwa może być bądź zastąpienie dotychczasowej podstawy faktycznej inną, przy zachowaniu niezmienionego żądania, bądź zmiana żądania przy niezmienionej podstawie faktycznej, bądź też zmiana obu tych elementów. O zastąpieniu podanej pierwotnie podstawy faktycznej, nową podstawą w sprawie o świadczenie można mówić wtedy, gdy zmiana okoliczności faktycznych powoduje, że żądanie nie jest już tym samym, gdyż inne jest materialnoprawne źródło obowiązku, którego realizacji powód dochodzi. I tak rozstrzygnięcie oparte na podstawie prawa wekslowego pomiędzy tymi samymi podmiotami nie stanowi powagi rzeczy osądzonej w stosunku do innego roszczenia wynikającego z uznania dokonanego w postępowaniu układowym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2004 r. V CK 246/04; L.).

Zmiany powództwa powód może dokonać jedynie w formie pisma procesowego, które powinno spełniać wymagania przewidziane dla pozwu w art. 187 w związku z art. 193 § 2¹ KPC. Ustnie do protokołu można dokonać zmiany jedynie roszczeń alimentacyjnych.

Rację ma skarżący zwracając uwagę, iż zgodnie z przepisem art. 193 § 2¹ KPC przedmiotowa zmiana powództwa dla swej skuteczności winna być dokonana w piśmie procesowym spełniającym wymogi z art. 187 KPC. Zachowanie tego wymogu formalnego jest konieczne nawet wtedy, gdy powód występuje z nowym roszczeniem na rozprawie w obecności strony pozwanej (tak Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 29 sierpnia 2013 r. w sprawie I ACA 377/13, podobnie Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego, teza 10

do art. 193 KPC). Ten warunek formalny nie został w rozpoznawanej sprawie spełniony, co prowadzi do wniosku, że pierwotne żądanie pozwu nie zostało skutecznie zmienione w toku postępowania przed Sądem I instancji.

W ocenie Sądu odwoławczego, oświadczenie pełnomocnika powoda złożone ustnie na rozprawie w dniu 16 grudnia 2015 roku, że powód wywodzi swoje roszczenie z umowy wzajemnej współpracy potwierdzonej dokonaniem przez pozwanego uznaniem długu nie było w świetle przytoczonych przepisów kodeksu postępowania cywilnego skutecznie dokonana zmianą powództwa. Nie była to też czynność procesowa li tylko polegająca na sprostowaniu, doprecyzowaniu czy też bliższym określeniu żądania, co mogłoby być dopuszczalne i nie stanowiłoby zmiany powództwa w rozumieniu art. 193 KPC.

Ocena, jakie powództwo zostało zgłoszone, a w konsekwencji – czy nastąpiła, została przez Sąd Okręgowy przeprowadzona przy uwzględnieniu stanowiska procesowego powoda. Nie budzi żadnych wątpliwości, że powód w pozwie wniósł o zasądzenie od pozwanego kwoty 50 087,67 złotych wraz z odsetkami i jednoznacznie wskazał, że strony zawarły w formie ustnej umowę pożyczki, a wezwanie do zwrotu pożyczonej kwoty pozostało bezskuteczne, a co więcej powód podał, że pełnomocnik pozwanego zanegował istnienie zobowiązania z tytułu niezwróconej pożyczki. Do pozwu zostało załączone oświadczenie powoda z dnia 18 sierpnia 2015 roku o wypowiedzeniu umowy pożyczki i wezwanie pozwanego do zwrotu kwoty 50 000 złotych w terminie 6 tygodni od daty doręczenia pisma, jak również dalsza korespondencja stron.

Powód dokonał więc "zmiany powództwa" nieskutecznie, bo ustnie na rozprawie zgłosił zupełnie nowe roszczenie oparte na podstawie faktycznej (stosunku prawnym) niemającej żadnego związku z podstawą dotychczasową doprowadzając do nowego prawnego uzasadnienia (post. SA w K. z 10.6.1998 r., I ACA 96/98, Pr.Gosp. 1999, Nr 1, s. 44). I choć w zeznaniach powód przytoczył nowe okoliczności faktyczne, które zdecydowałyby o zmianie kwalifikacji prawnej roszczenia, to wobec braku zachowania wymogów z art. 193 KPC nie doszło do skutecznej zmiany powództwa w zakresie podstawy faktycznej (causa petendi). A skoro tak, to Sąd I instancji nie orzekł o zgłoszonym w pozwie roszczeniu wynikającym z umowy pożyczki.

Powyższa konstatacja sama w sobie wykluczała możliwość rozpoznania przez Sąd I instancji roszczenia z tytułu wzajemnych rozliczeń stron wynikających z ustnej umowy o współpracy gospodarczej, a Sąd odwoławczy nie mógł orzec merytorycznie wobec nierozstrzygnięcia przez Sąd a quo o istocie sprawy.

Rozpoznanie istoty sprawy jest pojęciem węższym, niż samo rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy w ogóle. Oznacza ono zbadanie materialnej (istotnej) podstawy żądania pozwu oraz merytorycznych zarzutów pozwanego. Z kolei nierozpoznanie istoty sprawy to zaniechanie przez sąd badania tych właśnie elementów. Rozpoznanie istoty sprawy ma miejsce wtedy, gdy sąd wydaje wyrok stanowiący odpowiedź na żądanie powoda. Oceny, czy sąd rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się na podstawie analizy żądań pozwu (odwołania) i przepisów prawa materialnego stanowiących podstawę rozstrzygnięcia. Dlatego nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji: 1) rozstrzygnął nie o tym, co było przedmiotem sprawy; 2) zaniechał w ogóle zbadania materialnej podstawy żądania; 3) pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę; 4) rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej i prawnej niż zgłoszona w pozwie; 5) nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych, czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2012 r. III SZ 3/12; L.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36, z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, oraz z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2). Dojdzie do tego w razie oddalenia powództwa z uwagi na przyjęcie braku legitymacji procesowej po którejś ze stron, wygaśnięcia lub przedawnienia roszczenia z odwołaniem się do samych tylko twierdzeń stron na temat jego charakteru, gdy tej oceny sąd drugiej instancji nie podzieli (por.

m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22 oraz z dnia 14 maja 2002 r., V CKN 357/00).

Przyjmuje się również, iż nierozpoznanie istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji wprawdzie odnosi się do tego co było przedmiotem sprawy, ale opiera się na innej podstawie faktycznej i prawnej niż zgłoszona w pozwie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2012 r., III SZ 3/12, oraz z dnia 15 maja 2014 r., II CZ 17/14).

Oceny, czy sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się na podstawie analizy żądań pozwu i przepisów prawa materialnego stanowiących podstawę rozstrzygnięcia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, M. Praw. 2013, nr 15, s. 815).

W niniejszej sprawie Sąd I instancji nie rozpoznał tak rozumianej istoty sprawy, albowiem po przeprowadzeniu postępowania zasądził dochodzoną przez powoda kwotę z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia, a odnoszących się nie do umowy pożyczki, a umowy o współpracy gospodarczej. Powyższe okoliczności uzasadniają wniosek, że rozpoznanie przez Sąd pierwszej instancji żądania pozwu nastąpiło na innej podstawie faktycznej i prawnej niż wskazana w pozwie przez powoda i z pominięciem rozpoznania zarzutów strony pozwanej przeciwko temu żądaniu, co uzasadniało zakwalifikowanie zaistniałej sytuacji procesowej jako nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 KPC.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy winien ustalić stan faktyczny i rozważyć przepisy prawa materialnego odnoszące się do zgłoszonego żądania zasądzenia kwoty 50 087,67 złotych wynikającej z ustnej umowy pożyczki, o ile oczywiście nie zostanie powództwo skutecznie zmienione. Sąd Rejonowy winien niewątpliwie odnieść się do podstawy faktycznej żądania zgłoszonego w pozwie i wchodzących w grę przepisów prawa materialnego.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Okręgowy w Łodzi na podstawie art. 386 § 4 KPC w związku z art. 108 § 2 KPC orzekł jak w sentencji.